

Ossi Naukkarinen*

Kaj je »vsakdanje« v estetiki vsakdanjosti

1. Uvod¹

V svojem članku »The Definition of Everyday Aesthetics«, objavljenem v 11. zvezku spletne revije *Contemporary Aesthetics*, se Kevin Melchionne loti pomembnega vprašanja. Medtem ko se je pojma estetike vsakdanjosti pred nedavnim lotilo vedno več piscev,² sama tematika pa se je v bistvu razvila v samostojno poddisciplino, ostaja ne dovolj izdelano vprašanje o tem, kaj posebej določa naravo vsakdanjosti – v nasprotju z nevsakdanjostjo – in kako ta narava učinkuje na estetiko našega vsakdanjega življenja. Kot sam pravi, se »razpon predmetov ali delovanj, ki jih najdemo pod rubriko *vsakdanjik*, lahko zdi poljuben, zaradi

¹ To besedilo je dopolnjena verzija mojega članka »What Is 'Everyday' in Everyday Aesthetics«, ki je izšel v *Contemporary Aesthetics*, 11 (2013). Kmalu po njegovem izidu smo imeli zanimivo razpravo o nekaterih osrednjih točkah članka s Tomom Leddyjem ter njegovim blogom *Aesthetics Today*. Oglejte si prosim razdelek revije *Contemporary Aesthetics* (september 2013) na <http://aesthetics.today.blogspot.com>. Dostopno 31. julija 2014.

² Nedavne objave, ki so pomembne za to tematiko, zajemajo npr. sledeča dela: Arnold Berleant, *Sensibility and Sense: The Aesthetic Transformation of the Human World*, Imprint Academic, Exeter 2010 (gl. tudi Berleantove zgodnejše knjige); Yuriko Saito, *Everyday Aesthetics*, Oxford University Press, Oxford 2010; Katya Mandoki, *Everyday Aesthetics: Prosaics, The Play of Culture and Social Identities*, Ashgate, Burlington 2007; in Thomas Leddy, *The Extraordinary in the Ordinary: The Aesthetics of Everyday Life*, Broadview Press, Peterborough, Ontario 2012. Drugi sodobni avtorji, ki so se s to tematiko ukvarjali nekoliko bolj zgodaj, so npr. Richard Shusterman, *Pragmatist Aesthetics: Living Beauty, Rethinking Art*, Blackwell, Oxford 1992 (gl. tudi nekaj drugih Shustermanovih objav); Joseph H. Kupfer, *Experience as Art: Aesthetics in Everyday Life*, State University of New York Press, Albany, NY 1983; Wolfgang Welsch, *Ästhetische Denken*, Reclam, Stuttgart 1990, sedma izdaja 2010; David Novitz, *The Boundaries of Art*, Temple University Press, Philadelphia, PA 1992; in Ossi Naukkarinen, *Aesthetics of the Unavoidable*, International Institute of Applied Aesthetics, Lahti 1998. Še zgodnejši zanimivi avtorji – poleg dobro znanih, kakršna sta John Dewey in Charles Baudelaire, so bili Jean-Marie Guyau z delom *Les problèmes de l'esthétique contemporaine*, F. Alcan, Pariz 1884 in Yrjö Hirn, *The Origin of Art: A Psychological and Sociological Inquiry*, MacMillan, London 1900. Za razliko od pogosto razglašane akademskega raziskovanja, obravnava estetike vsakdanjosti pravzaprav ni nekaj zelo novega.

* Univerza Aalto, Šola za umetnosti, oblikovanje in arhitekturo, Helsinki

česar je potrebno izdelati definicijo vsakdanjika.«³ Poleg tega ni koristno videti vsakdanjost v okviru akademske estetike kot »po pravilu tretje košarice tega, česar ne more udobno kategorizirati kot lepa umetnost ali prirodna lepota.«⁴ To pomeni, da estetike vsakdanjosti ne bi smeli definirati kot estetike vsega, kar ni lepa umetnost ali pa ne izhaja iz naravnega okolja kot je bilo včasih predlagano.⁵

Melchionne na kratko vpelje nekaj obetavnih točk, pri čemer pa zanemari druge, ki bi nam koristile, da bi to razpravo lahko peljali dlje. Cilj tega eseja je tako narediti ta naslednji korak in to bomo storili s pomočjo grafične predstavitve obravnavanih vprašanj, to je, s shemo. Čeprav ni namenjena temu, da bi predstavljala popolno pokritje te tematike, ta shema vseeno povzema nekatere osrednje vidike, ki so pomembni za razumevanje vsakdanjosti. Besedna razčlemba, ki sledi shemi, razloži podrobnosti podobe ter poveže obče pripombe o vsakdanjosti z njenimi estetskimi vidiki. Shema je potencialno koristna pri obravnavi narave vsakdanjosti v različnih kontekstih, čeprav je žarišče tega eseja še zlasti na estetiki vsakdanjosti.

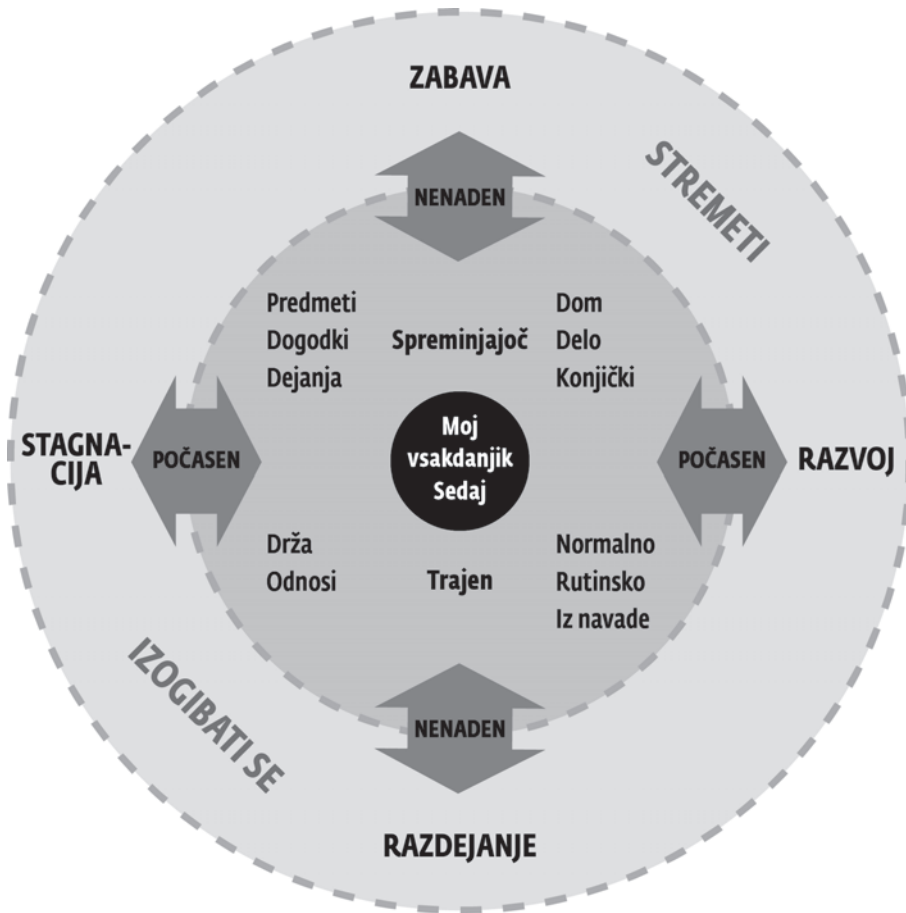
Vidikov vsakdanjosti, ki jih povzema shema, drugi avtorji, ki se ukvarjajo z vsakdanjostjo, nujno ne zanemarjajo povsem. Yuriko Saito na primer, se dotakne nekaterih izmed njih v svoji knjigi *Everyday Aesthetics*. Je pa značilno, da so ti pojmi razmetani po različnih delih besedil, zaradi česar je bralcu težko oblikovati pregled čez tematiko. Tu je točka na kateri skušata biti v pomoč shema in njena razčlemba.

Shema je takšna:

³ Kevin Melchionne, »The Definition of Everyday Aesthetics«, *Contemporary Aesthetics*, 11 (2013), 1. razdelek, »Introduction«, <http://www.contempaesthetics.org/newvolume/pages/article.php?articleID=663>. Dostopno 15. marca 2013.

⁴ Isto.

⁵ Melchionne se tu sklicuje na Leddyja, *The Extraordinary in the Ordinary*, str. 8-9. Tudi v svojem eseju »The Nature of Everyday Aesthetics«, v: Andrew Light in Jonathan M. Smith (ur.), *The Aesthetics of Everyday Life*, Columbia University Press, New York 2005, str. 3-22, ref. na str. 3, Leddy trdi, da »bi bila napaka, če bi izraz *vsakdanja* vzeli preveč dobesedno«. Sam se s tem ne strinjam.

2. Moj vsakdanji sedaj

27

Jedro sheme, temnejša površina, predstavlja izhodišče, ki vključuje temeljna navodila. Ta so: prvič, vsak od nas ima svoje vsakdanje življenje; drugič, to je nujno njegovo ali njeno lastno; tretjič, njegove vsebine se spreminjajo skozi čas. V tem razdelku bom analiziral točke v tem zaporedju. Nekoliko temnejša površina okoli rdeče pike predstavlja posameznikov vsakdanjik in bo obravnavana v tem razdelku. Svetlejši zunanji obroč okoli jedra pokriva različne vrste prekinitev z vsakdanjikom in jih bom analiziral v razdelkih 3 in 4.

Prvič, vsakdanje življenje je neizogibna osnova na kateri je zgrajeno vse drugo. Življenje brez vsakdanjosti je praktično nemogoče, in težko si celo predstavljamo življenje, ki bi bilo povsem podobno nevsakdanjemu. Morda pogrešamo nekatera druga polja ali vidike življenja, toda ne vsakdanjosti—razen v zelo posebnih primerih, ki jih bom raziskal nekoliko kasneje.⁶

Moj vsakdanjik sestoji tako iz določenih *predmetov, dejavnosti in dogodkov*, kot tudi iz določenih *drž in odnosov* do njih.

Vsakdanji predmeti, dejavnosti in dogodki, zame in za druge, so tisti, s katerimi preživimo mnogo časa, in to redno in ponavljajoče. Najpogosteje to pomeni predmete in dogodke povezane z našim *delom, domom in konjički*. Prav možno je, da je moj vsakdanjik v glavnem podoben vsakdanjiku nekoga drugega. Kot profesionalni akademik prebijem večji del dneva za računalnikom, delam z različnimi vrstami besedil, ter sem na sestankih in v predavalnicah. V svojem prostem času se rad ukvarjam s športom, kuham, srečujem prijatelje, poslušam glasbo in berem romane, moram pa tudi poskrbeti za vrsto drobnih opravil kot sta nakupovanje in čiščenje, ob katerih pravzaprav ne uživam. Po naključju počnem in izkušam te stvari v deželi, ki ima na primer štiri izrazite letne čase in demokratičen politični sistem, kar tudi močno vpliva na moj vsakdanjik. Predpostavljam, da si delim te stvari z mnogimi drugimi akademiki, ki živijo v podobnih vremenskih in političnih pogojih.⁷ Po drugi strani pa je moje vsakdanje življenje verjetno precej različno od življenja mehiške zdravniške sestre, nigerijskega razpečevalca mamil ali kuharja iz Butana.

⁶ Idejo o vsakdanjosti kot je razvita v tej eseju, zlahka primerjamo s konceptom *Lebenswelt* kot sta ga predstavila Edmund Husserl in Jürgen Habermas. Oba koncepta se nanašata na nekaj, na čemer so zgrajene druge plasti življenja in kulture. Še posebej pri Habermasu so bili intersubjektivni in komunikacijski vidiki, ki jih nudi *Lebenswelt*, celo bolj poudarjeni kot pa so v interpretaciji vsakdanjosti v tem eseju. Bolj poglobljena primerjava bo morala počakati na drugo priložnost. Glej Edmund Husserl, *Kriza evropskih znanosti in transcendentalna fenomenologija (Uvod v fenomenološko filozofijo)*, prev. Andrina Tonkli Komel et al., Slovenska matica, Ljubljana 2005 in Jürgen Habermas, *Theorie des kommunikativen Handelns I – II*, Suhrkamp, Frankfurt am Main 1981.

⁷ Najbrž bi bilo možno analizirati tudi koncept *kulture* s stališča deljenih vsakodnevnih izkustev: člani neke kulture imajo podobne navade ter vsakdanje okoliščine in izkustva. Vendar pa te analize v tem eseju ne moremo razvijati.

Navkljub temu je pomembno imeti v mislih, da noben poseben zbir predmetov, dejavnosti ali dogodkov kot tak ne tvori vsakdanjika nekega posameznika ter da obstaja precejšnja stopnja odstopanja v sestavi takšnih zbirov, odvisno pač od posameznikovega načina življenja. Čeprav avtomobili, kuhinjski pripomočki, obleka in pohištvo tvorijo osrednji del vsakdanjika večine ljudi, je vseeno bolj pomembno misliti na odnos ali držo, ki ju imamo do njih. Melchionne izpostavi, da »obstaja pet glavnih področij razmisleka: hrana, obleka, stanovanje, druženje in iti ven. Skoraj vsi jemo, se skoraj vsak dan oblačimo, nekje prebivamo, se družimo in hodimo ven zaradi dela ali opravkov.«⁸ Melchionne ima prav, ko pravi, da so to značilna »vsakdanja področja« in celo takšna, ki pogosto zahtevajo estetski premislek. Toda njihovo golo navajanje še ne razloži zakaj in kako so vsakdanja. V čem je njihova vsakdanjskost? Melchionne nakaže razlago, toda vprašanje zahteva nekoliko bolj poglobljeno raziskavo.

Vsakdanja drža je obarvana z rutinami, domačnostjo, kontinuiranostjo, normalnostjo, navadami, počasnim procesom prilagajanja, celo površnostjo in neke vrste polzavesti – ne pa z ustvarjalnimi eksperimenti, izjemami, nenehnim izpraševanjem in spremembami, razčlembami in poglobljenimi refleksijami. V našem vsakdanjem življenju želimo doseči kontrolo in ravnovesje. Vsakdanjik je področje našega življenja, ki mu želimo zaupati in za katerega je značilno, da mu tudi res lahko zaupamo, je sfera življenja, ki jo dobro poznamo; ali vsaj verjamemo, da jo poznamo, kar navadno zadošča, da nas ohranja zadovoljne. Vsakdanje življenje ne sestoji vedno le iz lepega in dobrega, a je še vedno nekaj, kar poznamo. Tudi Melchionne se sklicuje na to značilnost: »V nasprotju [z letnimi časi ali dogodki povezanimi z življenjskimi cikli, ki zahtevajo kompleksno načrtovanje in velike odločitve] označuje vsakdanje življenje ekonomija napora, minimum načrtovanja, ter med to potjo preprosto vključevanje estetskega v rutine z njihovimi dodatki in variacijami.«⁹ V mojem primeru to pomeni, da precej dobro poznam svoj dom in njegovo okolico, kot tudi svoje delovno mesto ter da so številne stvari, ki jim nisem prisiljen posvečati veliko pozornosti, pač pa jih lahko izvajam skoraj avtomatično. Pozitivna moč navad, ki je bila v filozofskem pragmatizmu velikokrat zapažena, je še ena variacija te teme.¹⁰ Vse to lahko tudi

⁸ Melchionne, 3. razdelek, »Conclusion«.

⁹ Melchionne, 3. razdelek.

¹⁰ Natančen pregled večih različic pragmatizma, ki poudarja ta vidik navad, nudi H. O. Mounce v delu *The Two Pragmatisms: From Peirce to Rorty*, Routledge, London in New York 1997. Še oddaljenejšo, heideggerjevsko različico teme razvije Arto Haapala v svojem eseju

naravno vodi do pravcatega lenega mišljenja, kot to Daniel Kahneman ponazarja s stališča psihologije v svoji uspešnici *Thinking, Fast and Slow*.¹¹ Poskus najti najlažjo in najmanj zahtevno rešitev je preprosto osrednje operativno načelo človeške narave. Različnih psiholoških in bioloških ozadij te težnje, ki jo analizira Kahneman, v tem eseju ne moremo obravnavati.

Drugič, nihče drug nima točno istega vsakdanjika kot jaz in nihče drug ne bi mogel živeti svojega življenja na isti način, pa čeprav si z drugimi delim nekatere pramene sveta. To tudi pomeni, da imam lahko na izkustvu temelječe znanje le o svojem vsakdanjiku. Zgraditi moram vsakdanji odnos s stvarmi okrog mene; nihče drug ne more storiti tega namesto mene in nobeni predmeti ali dogodki ne delujejo na povsem enak način na koga drugega. Moj pravkaršnji vsakdanjik je posebna zvrst razmerja med menoj in mojo okolico.

To seveda ne pomeni, da živim povsem »monadično« življenje. Kot človeška bitja smo družbene kreature in čeprav imam svoje lastno življenje, ga živim z drugimi. Kako medsebojno učinkujem z ljudmi okoli sebe – s sorodniki, družinskimi člani, prijatelji, sovražniki, sodelavci – ima močan vpliv name, tako kot jaz sam učinkujem na druge; dejansko me oblikuje v to, kar sem. Puščavniki so redke izjeme in to, da so samotarski, jih s svoje strani oblikuje v to, kar so. To medsebojno učinkujoče razmerje se ne dogaja le med menoj in drugimi ljudmi; medsebojno učinkujem tudi s predmeti, materiali in procesi in vse to rezultira v tem, kar sem in kar je moje življenje. Moje življenje ni le moje in ni jasno določenih in dokončnih meja med menoj ter preostalim svetom.

Če v našem življenju ne dosežemo normalnega ali rutinskega odnosa z nekaterimi stvarmi ali pa če tega nočemo, ta vprašanja – predmeti, dogodki, delovanja, navade, večšine, itd. – v resnici niso v jedru našega *vsakdanjika*. Na primer ljudje, ki se preselijo v novo deželo, v tujo kulturo, lahko odkrijejo, da se le s težavo prilagajajo nenavadnim običajem in tako le s težavo vzpostavijo mirno vsakdanje življenje. V skrajnem primeru se lahko pripeti, da je vsakodnevno življenje nekoga polno tesnobe in obupa, kar lahko povzročijo različni vzroki. Čeprav v tem primeru taka oseba troši večino svojega časa v tej čustveni pokraji-

»O estetiki vsakdanjosti: domačnost, tujost in pomen kraja«, ki je ponatisnjen v tej številki *Filozofskega vestnika*.

¹¹ Daniel Kahneman, *Thinking, Fast and Slow*, Penguin Books, London 2012.

ni, ni možno, da bi se je navadila ali da bi se navadila na stvari, ki jo povzročajo in bi bili nato sposobni oblikovati rutine, ki nas lahko nosijo naprej skoraj brez zavedanja. V takšnih primerih prav najbrž ne moremo reči, da imajo takšni ljudje vsakdanje življenje v istem pomenu kot večina izmed nas. Živijo krizo. Imajo svoje vsakdanje življenje, toda brez rutin, olajšanja in zaupanja, ki običajno sodijo k vsakdanjosti.

Tretjič, vsakdanjost nekoga je lahko bolj ali manj pozitivna ali negativna, pa naj gre za estetsko ali za drugačno vsakdanjost, toda neodvisno od svoje narave se spreminja s časom. Moj vsakdanjik je sedaj nekoliko drugačen od onega izpred leta dni. Ta sprememba je delno namerna in obvladovana, delno pa ne. Toda poudariti je treba, da sprememba posebej zadeva predmete, dejanja in dogodke, ne pa prav veliko vsakdanji odnos, ki konec koncev tvori vsakdanjost. V mladosti je naše življenje zapolnjeno z igro in igračami, kasneje pa z nečim povsem drugačnim. Vseeno pa ostane vsakdanjost na ravni samega razmerja: karkoli že je rutina in normalno, je lahko del našega vsakdanjika, naj si bo igra in igrače, popravilo avtomobila ali šport. V nekaterih življenjih sozvezdje predmetov, dejanj in dogodkov lahko ostane precej stabilna skozi daljša časovna obdobja, a to ni nujno za nadaljevanje vsakdanjosti.

Čeprav v shemi izpostavljam sedanjik – ta sedaj mojega vsakdanjika – je jasno, da preteklost in prihodnost vplivata na vse, kar tam sedaj je. Imam spomine in načrte in moja pretekla dejanja so me skovala v to, kar sem. Moja sedanja izkustva so to, kar sedaj kontinuirano in vedno imam, a v njih je tudi moč videti zgoščene točke ali prizme mojega celotnega življenjskega trajanja ali celo mnogo daljših in iz narave izhajajočih procesov. Iz sedanjosti pronica to, kar je bilo, in to, kar verjamemo, da bo.

3. Prizadevati si ven, iznenada in počasi

Večina izmed nas si ne želi ves čas imeti vključeno rutino, da bi enostavno nadaljevali živeti *vsakdanjik*. Obstajajo tudi nerutinske stvari, ki jih želimo izkusiti. To predstavljata gornja in desna površina sheme, naslovljeni s »prizadevati si«. Takšne nerutinske stvari imamo za pozitivne prekinitve vsakdanjosti ali za njihove alternative.

Nekatere od teh pozitivnih prekinitev lahko dosežemo precej hitro. Zabave so dober primer. So po definiciji nekaj nevsakdanjega, in pričnemo jih zlahka: prosite nekaj prijateljev, da se vam pridružijo, prižgite glasbo in odprite steklenico šampanjca. Toda če bi imeli zabave ves čas in vedno na enak način, bi to postala rutina. Zabave in festivali naj bi bili premori v rutini. So izjeme in priložnosti, ko počnemo drugačne stvari kot običajno. Isto lahko velja za praznike in včasih za poslovna potovanja in dejavnosti povezane z našimi konjički. Ključne zamisli estetike Johna Deweya in Thomasa Leddyja so tudi usmerjene na precej posebna izkustva, ki se dvigajo nad normalni tok vsakdanjega življenja, vendar brez ostrega nasprotja z njim. Ta nenavadna narava deweyevskih izkustev je razlog zaradi katerega se na primer Yuriko Saito sprašuje, če nam osredotočenje na takšna izkustva res lahko pomaga razumeti vsakdanjost estetike vsakdanjosti. Kakorkoli že, tudi takšna izkustva lahko nastopijo precej iznenada.

Rutini in dolgočasju lahko poskusimo uiti tudi na druge, počasnejše načine. To pogosto pomeni proces razvijanja nas samih, širjenje naših obzorij, ali učenje nečesa novega, kar je lahko zelo zahtevno. Proučevati umetnosti, znanosti ali šport so takšni primeri. V takšnih procesih se moramo zbrati, narediti zavesten napor, dvomiti o rutinah, analizirati, reflektirati in postati ustvarjalni. Toda čim nam postanejo nove stvari bolj domače, lahko postanejo del našega vsakdanjika; to se zgodi, kadar se učimo nov jezik in ga sčasoma pričnemo obvladovati. To lahko primerjamo s procesom, ko zavestno pridobimo nov okus za umetnost.¹²

Včasih se tudi lahko defamiliariziramo od stvari, ki so za nas normalne, namreč tedaj, ko začnemo o njih razmišljati ter jih analizirati na drugačen način. To se zgodi, ko na primer poskušamo spremeniti našo prehrano. Tu gre za to, da se odvadimo stare navade ter razvijemo novo. Prehrana ne bo imela dolgoročnega učinka, če ne bo postala rutina, del našega vsakdanjika.

Na bolj splošni ravni je moč misliti, da vse naše drže, navade in rutine dejansko le zakrivajo resnični svet ter nam preprečujejo, da bi videli to, kar je pomembno. V tem primeru bi bile umetnosti, filozofija in znanosti tiste, ki bi nam lahko pomagale preseči nasilje te vsakdanje medlosti. To je bila običajna tema v filozofiji

¹² Melchionne ima zanimiv esej tudi o tej temi. Kevin Melchionne, »Acquired Taste«, *Contemporary Aesthetics*, zv. 5 (2007), <http://www.contempaesthetics.org/newvolume/pages/article.php?articleID=485>. Dostopno 15. marec 2013.

vse od Platonove alegorije o votlini, in mnogi pomembni filozofi kot so bili Immanuel Kant, Karl Marx, Edmund Husserl, Jean-Paul Sartre in Martin Heidegger, so ponudili svoje lastne zamisli o tem kaj storiti, da bi odprli naše oči, naj si bo filozofsko, politično ali kako drugače.

Po drugi strani so mnogi filozofi pragmatizma, kot sta bila Charles S. Peirce in John Dewey, opazili pozitivno moč vsakdanjih navad. Za naše navade in običajno delovanje nikakor ni nujno, da (le) zakrivajo in prekrivajo neko »globljo resnico« ter nas slepijo, pač pa nam od samega začetka dalje nudijo varnost, nam pomagajo delovati v svetu, najprej pa ga razumeti.¹³

V tej sliki ima umetnost zanimivo vlogo. Za umetnika so številne stvari, ki so potrebne za ustvarjanje umetnin (materiali, orodja, prostori, večšine) del njegovega ali njenega vsakdanjega življenja. Podobno je za umetnostne kritike in raziskovalce umetnost temeljni del vsakdanjika. Toda za mnoge druge deluje umetnost kot sredstvo za odpiranje novih obzorij in razumevanje sveta na svež in drugačen način, ravno tako kot lahko to počnejo znanosti. Za umetnosti in znanosti je značilno, da stremijo k preseganju tipičnega, s tem da postavljajo vprašanja in ponujajo alternative. Tako kot zabave lahko tudi umetniška dela proizvedejo izjemna izkustva. Vendar pa ponovno niso umetniška dela tista, ki bi bila vsakdanja ali nevsakdanja. Lahko so oboje, odvisno od našega razmerja z njimi. Isto delo je lahko izjemno za mene in nekaj povsem znanega za nekoga drugega. Zaradi tega estetike vsakdanjosti ne moremo definirati s tem, da bi rekli, da je estetika neumetnosti (ali nenarave) ali da je od umetnosti odvisna estetika nujno nekaj neprimerne za vsakdanje kontekste. Skoraj karkoli lahko »poumetninimo«¹⁴ in umetnost lahko spremenimo v vsakdanjost. To je razlog, zaradi katerega so puščice v shemi usmerjene v dve smeri in zakaj ni jasnih meja med prikazanimi površinami. Razmerje med vsakdanjikom in nevsakdanjikom je dinamično, prav tako kot razmerje med umetnostjo in neumetnostjo: drug na drugega učinkujeta – povsem neodvisno od tega ali je poseben primer umetnosti za nekoga del njenega vsakdanjika ali nevsakdanjika.

Glede tega ali je »onkraj vsakdanjika«, ki ga nudi umetnost, sploh primerljivo s tem, kar ponujajo znanosti, se pojmovanja razlikujejo: ali umetnost res odpre

¹³ Glej Mounce.

¹⁴ O »poumetninjenju« [artification] glej *Contemporary Aesthetics*, posebna številka 4 (2012).

nekaj, kar zadeva realnost, ali pa zgradi lastno fikcijsko realnost. Skrajni skeptiki bi celo vprašali, če znanosti lahko dosežejo karkoli drugega kot fikcijsko koncepcijo realnosti. Vseeno pa celo takšni skrajneži verjetno lahko vidijo razliko med vsakdanjostjo in njenimi alternativami. Sam bi trdil, da imajo celo najbolj skrajni misleci v svojih življenjih, svojih navadah in rutinah vidike vsakdanjosti; Immanuel Kant, ki je bil znan po svojih izjemno točnih dnevnih rutinah, je lahko dober primer tega.

4. Pripetiti se, iznenada in počasi

Za estetiko je bilo značilno, da so jo zanimale pozitivne prekinitve vsakdanjika, kakršne so bile opisane zgoraj, ki so bile dosežene s pomočjo umetnosti ali kako drugače. Tako umetnost kot estetsko vrednost na splošno lahko definiramo kot nekaj, kar je pozitivno izjemno.

Vendar pa obstajajo tudi drugačne vrste prekinitvev v vsakdanjiku. Niso vse spremembe pozitivne, so pa tudi nerutinske stvari, ki jih nočemo izkusiti; v shemi so te predstavljene s površino, ki nosi naslov »izogibati se«.

Tudi tu se lahko nekatere pojavijo precej na hitro, dobesedno v sekundah. Lahko doživimo avtomobilsko nesrečo, lahko nam pogori dom ali pa nam ljubljena oseba pove, da odhaja. Takšni dogodki zmotijo in lahko celo uničijo naše vsakdanje življenje. Ne moremo početi stvari, kot smo jih navajeni početi in včasih se moramo navaditi novih veščin. Včasih se lahko navadimo na spremembe, ki jih povzročijo takšni dogodki, in če se to pripeti, postane nova situacija del našega vsakdanjika. Vseeno pa pred nastopom navajenosti izkusimo negativno prekinitvev.

34

Za takšne dogodke je značilno, da se zgodijo brez naše volje in nadzora, in da izhajajo od zunanjih sil. To pomeni, da niso opcijski, tako kot stvari, ki jih zavestno in po svoji volji izvajamo – čeprav se nam lahko pripetijo tudi nekatere pozitivne prekinitve, kakršne so lepa presenečenja brez našega zavestnega namena.

Lahko se nam pripeti, da počasi končamo z dolgočasnim in stagnirajočim življenjem, ki ni pozitivno uravnoveženo in nadzorovano, pač pa preprosto malodušno ali pa postanemo smrtno bolni. V takšnih primerih ni vsakdanjost nič zanesljivega, varnega, podpirajočega in zaupanja vrednega, pač pa omejujoča, utrujajoča, podobna ječi in brez alternativ, duševna in celo telesna zaustavitev.

Takšno življenje pogosto imenujemo sivo in ob tem ko lahko zahteva vso našo pozornost in energijo, ne moremo imeti do njega rutinskega in lahkega odnosa. V najslabših primerih to vodi do ugotovljene depresije ali do kakšne druge oblike duševne in družbene nezmožnosti.

Politični aktivisti včasih trdijo v duhu situacionistov, da nikakor ni nujno, da se sploh zavedamo, da smo bili osupli na tak način; da verjamemo, da imamo normalno vsakdanje življenje, medtem ko v resnici nekako stagniramo. To je znova blizu temu, kar je Platon mislil s svojo alegorijo o votlini. Vseeno pa bi trdil, da je slednje drugačno od situacije, kjer nekdo zelo dobro razume svojo stagnacijo in zaradi nje trpi, ter tako ne more imeti normalnega vsakdanjega življenja. Ljudje v Platonovi votlini ne razumejo svoje situacije ter lahko načeloma živijo srečno.

5. Meje mojega življenja

Vse stvari, ki sem jih opisal zgoraj – uravnovešeno vsakdanje življenje kot tudi njegovi pozitivni in negativni prelomi, naj si bodo nenadni ali počasni, so še vedno deli našega zavestnega življenja. »Velikost« in vsebina te »površine« se razlikujeta pri različnih posameznikih ter z življenjskimi situacijami vsakega posameznika.

Vendar pa imamo vsi meje tega, kar lahko vemo in izkusimo. Preostali svet je izven teh zamegljenih meja. V shemi so te meje predstavljene z zunanjo črtkano črto.

Del tega, ker je izven našega lastnega sveta, sestoji iz stvari, ki jih nismo nikdar srečali in o katerih ničesar ne vemo. Po definiciji ne morem navesti primera stvari, ki so zame takšne vrste. Vem, da večina ljudi na svetu nima nikakršne predstave o tem, kdo je Eija Lindström (moja sestra), pa čeprav jo sam dobro poznam. Povsem normalno je, da širimo obzorje našega zavestnega sveta in to je točno to, kar počnemo, ko postajamo starejši ter se učimo novih stvari. Nekatere od teh novih stvari postanejo deli našega vsakdanjika, druge ostanejo bolj izjemne. Včasih stvari kar iznenada vstopijo v našo zavest: redki trenutek, ko meteor zadene hišo!

Po drugi strani pa so stvari, naj si bodo vsakdanje ali drugačne, ki so v določenem trenutku igrale vlogo v našem življenju, ki pa smo jih pozabili. Večina odraslih je verjetno pozabila mnogo stvari, ki so jim bile ljube v otroštvu. Nekatere od

teh stvari, ki se jih ne zavedamo, močno vplivajo na naša življenja, nekatere pa sploh nič. Fiziki predpostavljajo, da to, kar imenujejo temna materija in temna energija, zares obstaja. Če obstajata, sta morali imeti kar precejšen učinek na naša življenja, vse odkar človeška bitja obstajajo – pa čeprav nihče o tem doslej ni nič vedel. Ali nekoliko bolj razumljivo: gospodarska recesija lahko vpliva na otrokovo življenje tudi če on tega ne ve. Po drugi strani pa se prav sedaj dogajajo stvari na ulicah malega mesta nekje v Braziliji, ki ne vplivajo na moje življenje in o katerih nikdar ne bom vedel nič. Zame ne obstajajo.

6. Estetika vsakdanjosti

Vsi mi, ali vsaj večina od nas, svojo vsakdanjost v pravkar opisanem smislu običajno delno delimo z nekaterimi drugimi. To je neizogibno. Mnogi verjetno imajo tudi svojo lastno vsakdanjo estetiko, čeprav predpostavljam, da obstajajo tudi ljudje, ki enostavno ne pripisujejo veliko pozornosti estetskim temam in tako nimajo (napredujoče) estetike v svojem življenju. To seveda ne pomeni, da ne bi počeli in naredili stvari, ki bi jih drugi kritično estetsko obravnavali, če bi tako hoteli. Ne moremo se izogniti proizvajanju neke vrste estetskih predmetov in dogodkov, celo če tega vedno ne nameravamo ali ne opazimo njihovega izida.

Mislil bi si, da se načeloma vsega, kar pripada našemu vsakdanjiku, lahko lotimo estetsko ali z estetskega stališča. Karkoli je možno obravnavati estetsko, čeprav seveda to nikakor ni vedno nujno. Pogosto lahko izberemo svoje stališče.

Če k nečemu pristopimo na estetski način, je značilno, da smo pozorni na vprašanja kot so videz, občutek, vidna podoba, dotik, zvok in druge zaznavne kvalitete stvari, ki jih srečamo in smo z njimi v medsebojnem delovanju – z njihovimi čustvenimi in čutnimi vidiki. Kot pravi Melchionne, je precej običajno, da privzamemo tak pristop v kontekstu najbolj značilnih vsakdanjih opravil, pri katerih gre za hrano, oblačenje, stanovanje, skupno življenje ter druženje. Toda posameznikova vsakdanjost lahko sestoji iz nekaterih drugih vrst stvari poleg naštetih in karkoli so, se jim lahko približamo estetsko.

Nekateri ljudje poudarjajo, da so estetski pristopi precej pogosto obarvani z umetniškimi ali z umetnostjo povezanimi pojmi ali pa bi to morali biti. Najnovejši skrbno izdelan primer tega izhodišča, ki ga poznam, je knjiga Laurenta Jennyja, *La vie esthétique*. Jenny razlaga raznolike stvari v svojem vsakdanjem

življenju, tako da jih povezuje z umetnostnimi oblikami kot so slikarstvo, pesništvo in glasba.¹⁵ Če je temu tako, potem je estetika vsakdanjosti nekaj, kar primerjamo z vrednotami in praksami, ki so razvite v (lepih) umetnostih. Leddy tudi nakaže, da meja med umetnostjo in neumetnostjo ni nepropustna in da bi estetika vsakdanjosti pridobila, če bi to priznala. Saito po drugi strani trdi, da bi to lahko usmerilo našo pozornost na stvari, ki niso pomembne za estetiko vsakdanjosti. Sam menim, da je z umetnostjo povezana estetika vsakdanjosti preprosto druga opcija, ki nam je na razpolago in da kot taka ni nujno niti boljša niti slabša. Kot rečeno poprej, sta umetnost in povezanost z njo lahko bistven del vsakdanjega življenja vsakega posameznika. Kot je pokazal Wolfgang Welsch,¹⁶ ne obstaja ena sama najboljša definicija tega kaj je estetsko; namesto tega obstaja več medsebojno prepletenih interpretacij, ki so vse lahko relevantne za estetiko vsakdanjosti.

Obstaja več plasti in načinov kako razviti in izraziti naš estetski pristop k našemu vsakdanjiku. Lahko preprosto izbiramo in počnemo stvari tiho in smo še vedno pozorni na estetske stvari: oblačenje, čiščenje doma, kuhanje, ali vožnja z avtomobilom na poseben način. Če to počnemo, drugi niti ne bodo vedeli, da smo pozorni na estetiko, tudi če bi to počeli precej zavestno in namerno ter se ne bi na primer zadovoljili z lahкими in nereflektiranimi telesnimi užitki. V vsakdanjih situacijah nismo dolžni javno zagovarjati naša mnenja, čeprav bi to pogosto lahko storili, če bi želeli.

Estetska vprašanja lahko obravnavamo tudi odkrito in z besedami. Ko to počnemo, je normalno, da uporabljamo izraze kot so lep, prikupen, neurejen, neverjeten, grob in mnoge druge. Mislím, da ima Leddy prav, ko pravi, da se vsakdanji estetiški besednjak in njegova uporaba pogosto razlikujeta od besednjaka umetniških krogov.¹⁷ Preprosto lahko rečemo, da je nekaj prikupno; v naših vsakdanjih situacijah le redko zares analiziramo in ponudimo dobre in poglobljene razloge za naša mnenja. Če se kdo poglobi bolj, se na neki točki vsakdanjost

¹⁵ Laurent Jenny, *La vie esthétique*, Éditions Verdier, Lagrasse 2013.

¹⁶ Wolfgang Welsch, *Undoing Aesthetics*, Sage, London 1997.

¹⁷ Thomas Leddy, »Defending Everyday Aesthetics and the Concept of 'Pretty'«, *Contemporary Aesthetics*, 10 (2012), <http://www.contempeaesthetics.org/newvolume/pages/articleID=654>. Dostopno 15. marca 2013. Gl. tudi Leddyjeva članka »The Nature of Everyday Aesthetics« in »Everyday Surface Aesthetic Qualities: 'Neat', 'Messy', 'Clean', and 'Dirty'«, *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 53, (3/1995), str. 259–268.

vsakdanje situacije izgubi in slej ko prej vstopimo v specialistični diskurz. To je razlog, da specializirane analize in kritike na primer restavracij, vin, avtomobilov ali mode v resnici niso primeri vsakdanjega estetiškega diskurza, pa čeprav imajo opravka z nečim drugim kot umetnostjo in naravnimi okolji, tj. področji za katera nekateri mislijo, da tvorijo jedro estetike vsakdanjosti. To ne pomeni, da ne bi mogli kritično razpravljati o naših vsakdanjih estetskih izbirah in mnenjih in deliti naše ideje. Nekateri teoretiki, kot je Christopher Dowling, poudarjajo, da možnosti, ki jih nudijo takšne razprave – ki se lahko približajo umetnostni kritiki – ne bi smeli izločiti iz estetike vsakdanjosti.¹⁸ Vendar pa bi pomenilo trditi, da mora biti kritiški diskurz paradigmatičen način obravnave estetskih vprašanj v vsakdanjih situacijah, peljati poanto predaleč.

Poanta mojega pristopa je, da bi moral biti naš estetiški pristop v resnici *vsakdanje* vrste, da bi morali vrednotiti stvari in rokovati z njimi precej rutinsko, lahkotno in ponovljivo – ne pa eksperimentalno, na neznačilne in izzivalne načine in ne da bi stremeli k širjenju naših možnosti. Namesto tega naj bi stremeli k temu, kar se nam zdi normalno in nespektakularno, k temu, kar ne izstopa iz modela vsakdanjosti in kar podpira rutino. To bi lahko dajalo dober, varen in zadovoljujoč občutek in ne enostavno nezanimivega in dolgočasnega, kot to meni Leddy.¹⁹ Pogosto si delimo idejo o tem kaj je »ravno prav« – ne preslabo pa tudi ne predobro – z mnogimi drugimi: to je delno to, za kar gre pri poslovnem videzu. Temelji na družbeno deljenemu in oblikovanemu okusu. Postopno se naučimo razlikovati kaj je normalno, se naučimo to imeti radi in vse to postane skozi čas vedno bolj samodejno. Lahko se zgodi, da naše vsakdanje preference opazimo šele, ko postane normalnost porušena. Lahko nas na primer prizadene, če se zaradi tega ali onega razloga izkaže, da ob določeni priliki nosimo drugačna oblačila kot drugi.

38

Večina od nas ima tudi svojo nevsakdanjo estetiko: na pozitivni strani videz za zabave ter trenutek slabe frizure ter estetske katastrofe na negativni, izogibljivi strani. Nekateri od nas bodo morda celo poskusili razviti naše estetsko življenje na počasne in zahtevne načine, prav tako kot to počnejo umetniki ali oblikoval-

¹⁸ Christopher Dowling, »The Aesthetics of Daily Life«, *The British Journal of Aesthetics*, 50 (3 / julij 2010), str. 225-242.

¹⁹ Leddy, »The Extraordinary in the Ordinary«, str. 111–112.

ci, drugi pa bodo morda estetsko stagnirali. Vendar pa segajo ti procesi onkraj meja vsakdanjosti in na področje izjemnega.

Drugo vprašanje je, katere stvari so estetsko pozitivne in katere negativne za koga in zakaj, in to tako v vsakdanjih kot nevsakdanjih procesih. Tu tega vprašanja ne morem obravnavati. Kakorkoli že, nikakor ni samoumevno, da bi zaradi kompleksnih razlogov, ki sem jih poskušal analizirati drugje,²⁰ imeli obče sprejeta pojmovanja estetske pozitivnosti in negativnosti. Katere stvari so primeri estetskih »zabav«, »katastrof«, »stagnacij« in »napredka« in katere so estetsko dobre ali slabe v vsakdanjosti, ostaja predmet neskončnega razpravljanja.

Estetika vsakdanjosti postane posebej pomembna in vplivna, če si veliko ljudi deli podobne estetske preference, ki usmerjajo njihovo vedenje. To, bi rekel, igra na primer vlogo v Applovi zgodbi o uspehu. Ni redko, da slišimo kako hočejo ljudje uporabljati iPhone, iPad in druge Applove proizvode, ker enostavno dajejo boljši videz in se zdijo uporabniško lepši kot drugi. Gledano z nekoliko drugačnega zornega kota, bi tudi za številna politična gibanja lahko trdili, kot je to predlagal Crispin Sartwell,²¹ da imajo v svojem jedru estetske vidike. Tako gospodarska kot politična sfera poznata množične primere, da so določena estetska vprašanja postala normalne značilnosti vsakdanjosti. Takšni vsakdanji množični pojavi pustijo globoke, dolgo trajajoče in velike ekološke, gospodarske in estetske sledove na različnih delih planeta, s čemer postanejo vredni resne pozornosti.²² Estetika vsakdanjosti je precej oddaljena od trivialnega krpanja prostega časa in to je tudi razlog zakaj je tako važno, da razumemo kaj v resnici je.²³

Prevedel A. E.

²⁰ Ossi Naukkarinen, »Why Beauty Still Cannot Be Measured«, *Contemporary Aesthetics*, 8 (2010), <http://www.contempaesthetics.org/newvolume/pages/article.php?articleID=603>.

²¹ Crispin Sartwell, *Political Aesthetics*, Cornell University Press, Ithaca 2010.

²² To, kar imenujem »estetski odtisi« človeških dejavnosti, sem podrobneje primerjal z drugimi odtisi v članku »Aesthetic Footprint«, *Aesthetic Pathways* 2 (1 / december 2011), str. 89–111.

²³ Za pripombe in koristne nasvete bi se želel zahvaliti Artu Haapali in Yuriko Saito.